

Περίληψη - Summary

Πάνος Αθανάσιος: «Όψεις του νομικού στοχασμού σχετικά με την ιδιοκτησία και την πενία στην Ευρώπη (14ος - 15ος αι): Η concertatio μεταξύ του πάπα Ιωάννη ΚΒ' και των Φραγκισκανών»

Η θεματική της εργασίας είναι η σφαιρική εξέταση της αντιπαράθεσης που εκτυλίχθηκε στο πρώτο μισό του 14ου αιώνα, μεταξύ του πάπα Ιωάννη ΚΒ' και ορισμένων κορυφαίων εκπροσώπων του Φραγκισκανικού Τάγματος. Η αντιπαράθεση αυτή, την οποία ο ίδιος ο πάπας περιέγραψε ως «concertatio», αναφέρεται τόσο στο νομικό-θεολογικό ζήτημα της «paupertas altissima», όσο και σε ζητήματα τα οποία έχουν να κάνουν με την άσκηση της εξουσίας και την πολιτική συγκρότηση του υστερομεσαιωνικού κόσμου.

Η εργασία εντοπίζει την εισβολή των γενικότερων ιστορικών διεργασιών εντός της «Concertatio», στοιχείο το οποίο την ώθησε κατά την εκτύλιξή της στην εκ μέρους της διάσπαση του θεολογικού-εκκλησιαστικού της κελύφους και στην πραγμάτευση βασικών νομικών, κοινωνικών και πολιτικών διαστάσεων της ιστορίας του ευρωπαϊκού μεσαιωνικού κόσμου.

Στην έναρξη της «Concertatio» το καθοριστικό στοιχείο ήταν η νομική-θεολογική αντιπαράθεση για την «altissima/evangelica paupertas». Στην πορεία, και στο μέτρο που μετά το 1324 όλες οι πλευρές επιδόθηκαν σε έναν ανηλεή αγώνα μεταξύ τους, επειδή ενεπλάκησαν στην αντιπαράθεση μεταξύ του πάπα Ιωάννη ΚΒ' και του αυτοκράτορα Λουδοβίκου Δ', το ζήτημα, το οποίο κυριάρχησε, ήταν το ζήτημα της παπικής «potestas» και του αυτοκρατορικού «imperium». Η πραγμάτευση αυτού του ζητήματος από την «Concertatio» άνοιξε το δρόμο για την προβολή συνολικότερων προτάσεων για την ενδεδειγμένη πολιτική συγκρότηση της πραγματικότητας.

Η «Concertatio» από τη μία είναι ένα σύστημα ριζικής κριτικής των παραδοσιακών σχέσεων και αντιλήψεων, τις οποίες κληρονόμησαν οι προγενέστεροι μεσαιωνικοί αιώνες στο πρώτο μισό του 14ου αιώνα και από την άλλη συνιστά μία προσπάθεια διατύπωσης εναλλακτικών προτάσεων. Συνεπώς η «Concertatio» αποτελεί μία διαλεκτική διαδικασία, μέσα από την οποία οδηγούμαστε στην ανάδειξη του χαρακτήρα και του περιεχομένου της. Εκθέτουμε την «Concertatio», ακολουθώντας την ίδια την διαλεκτική υπό την οποία αυτή αναπτύχθηκε. Έτσι η εργασία αποτελείται από ένα πρώτο μέρος, το οποίο αναφέρεται με σφαιρικό τρόπο στην πενία και την ιδιοκτησία και από ένα δεύτερο μέρος, το οποίο επικεντρώνεται στα εξουσιαστικά-πολιτικά ζητήματα τα οποία πραγματεύθηκε η «Concertatio».

Η εξέταση του εννοιολογικού πλαισίου της «Concertatio», το οποίο αναφέρεται στα ζητήματα της ιδιοκτησίας και της πενίας και η σύνδεσή του με την εν γένει διανοητική και κοινωνική ανάπτυξη της μεσαιωνικής εποχής συμβάλλει στην ανάδειξη των κοινωνικών σχέσεων τις οποίες πραγματεύθηκε η «Concertatio», ιδωμένη στη φαινομενολογία της ως μία διανοητική

διαδικασία. Σε πρώτο χρόνο η «Concertatio» πραγματεύθηκε και συμπύκνωσε μία δεδομένη κοινωνική σχέση: το εμπόρευμα, το οποίο εμφανικά αναδυόταν ως κοινωνική σχέση στον 14ο αιώνα και πάλευε να κυριαρχήσει σε ολόκληρο τον κοινωνικό κύκλο, ενάντια στην άρνησή του, η οποία έλαβε τη μορφή της «*paupertas altissima*», την οποία εξέφραζαν οι Φραγκισκανοί. Η «Concertatio» συνιστούσε την ανα-σύνθεση αυτής της σχέσης και τη μετενσωμάτωσή της στους όρους του δικαίου και της θεολογίας, δηλαδή στους όρους του «*ius*» και της «*usus*».

Ωστόσο, η «Concertatio» στην ιστορική της εκτύλιξη αναγκάστηκε να αλλάξει τη θεματική, την οποία πραγματευόταν. Η απόρροια αυτής της μεταβολής ήταν η στροφή του ενδιαφέροντος της «Concertatio» από τα ζητήματα της πείνας και της ιδιοκτησίας σε εκείνα της εξουσίας και της πολιτικής συγκρότησης. Αυτή η μεταβολή έλαβε χώρα, στη χρονική εκείνη καμπή, κατά την οποία η πολιτική αντιπαράθεση του πάπα Ιωαννή ΚΒ' με τον αυτοκράτορα Λουδοβίκο Δ' κατέστη μέρος της «Concertatio».

Σε αυτό το σημείο είναι δυνατό να παρατηρηθεί μια αντιστροφή: η «Concertatio» από διανοητική διαδικασία, η οποία εκδιπλωνόταν σε ένα αφηρημένο επίπεδο, αναβιβάσθηκε σε μία πραγματική-υλική διαδικασία, η οποία προσδιοριζόταν από τον πραγματικό πολιτικό αγώνα, στον οποίο επιδόθηκαν οι φορείς της. Έτσι η «Concertatio» άφησε κατά μέρος τον αφηρημένο χαρακτήρα της ως διανοητική διαδικασία και ενέσκηψε επί του συγκεκριμένου, ανασυγκρότησε δηλαδή τον εαυτό της ως μία κατεξοχήν εξουσιαστική-πολιτική διαδικασία.

Αυτή η νέα πορεία διέθετε δύο διαστάσεις: από τη μια είχε έναν εσωτερικό χαρακτήρα, ο οποίος αναφερόταν στον τρόπο συγκρότησης της Εκκλησίας ως εσωτερικού συστήματος εξουσίας, και από την άλλη αναφερόταν στον τρόπο συγκρότησής της ως εξωτερικού συστήματος εξουσίας, το οποίο σχετίζεται με τα υπόλοιπα ετερογενή και ανταγωνιστικά προς αυτήν συστήματα εξουσίας. Υπό την καθοριστική επίδραση της πολιτικής-στρατηγικής, την οποία ο πάπας Ιωάννης ΚΒ' το 1317 χάραξε απέναντι στο «*imperium*», η «Concertatio» προ-ωθήθηκε μέσα από την εξέταση του εννοιολογικού πλαισίου, το οποίο κατατείνει στη συγκρότηση της εξουσίας και της πολιτικής. Σε αυτή την καμπή αναδείχθηκε από τη μία το αίτημα για το μετασχηματισμό της «*potestas*» σε μία δραστηριότητα «*diffiniendi*» και «*statuere*», η οποία αξίωνε να καταλάβει τον κενό χώρο του «*imperium*», και από την άλλη το αίτημα για το σχηματισμό μιας νέας «*Communitas*».

Σε αυτά τα πλαίσια, αυτό το οποίο καθιστά την «Concertatio» εξαιρετική, είναι το ότι έστρεψε τη ματιά της και επικέντρωσε στη συγκεκριμένη κοινωνική πραγματικότητα του 14ου αιώνα. Από αυτή τη σκοπιά η «Concertatio» ήταν «*νομιναλιστική*», δεν αξίωνε δηλαδή την αποκάλυψη μίας καθολικής υπερχρονικής αλήθειας, αλλά την επίλυση των συγκεκριμένων προβλημάτων, τα οποία αναδείκνυε η συγκεκριμένη πραγματικότητα του 14ου αιώνα: η «Concertatio» αποζητούσε εναγωνίως την αποκατάσταση της ενότητας ενός πολυδιασπασμένου και κατακερματισμένου κόσμου. Φιλοδοξούσε και επιδίωκε τη συγκρότηση ενός διαφορετικού 14ου αιώνα από εκείνον, ο οποίος παραδόθηκε σε εμάς.

Panos Athanasios: «Views of legal thought about property and poverty in Europe (14th-15th century): the “concertatio” between pope John XXII and Franciscans”-Abstract»

The thesis' thematic is the spherical research of the controversy between the Pope John XII and some certain officials of the Franciscan Order, which occurred in the first half of the 14th century. Pope himself described this controversy as “concertatio”. “Concertatio” refers to the “paupertas altissima” legal-theological matter and to themes concerning the exercise of power and the political construction of later medieval world.

The thesis distinguishes the invasion of wider historical processes in “Concertatio”, which pushed the given controversy to the rupture of its theological-clerical shell and to the negotiation of fundamental legal, social and political dimensions of European medieval history.

In the beginning of “Concertatio”, the crucial point was the legal-theological controversy about “altissima/evangelica paupertas”. After the ruthless struggle between the sides of “Concertatio”, due to the involvement of them in the conflict between pope John XII and Emperor Louis IV, the dominant theme was about pope's “potestas” and “imperium”. The negotiation of this theme by “Concertatio” led to the projection of wider suggestions concerning the total reality's proper construction.

On the one hand, “Concertatio” is a system of radical criticism on traditional medieval relations and on the other hand it constitutes an attempt to formulate alternative suggestions. Thereafter “Concertatio” is a dialectic process, through which its character and content highlights. We write up the “Concertatio” following its dialectics by which it took place. Consequently the thesis consists of a first part, in which there is a spherical overview of the themes of poverty and property, and of a second part, which focuses on the authoritative - political issues that were risen by the “Concertatio”.

The examination of “Concertatio's” conceptual framework, which refers on property and poverty themes and its connection to the general intellectual and social development of medieval era, contributes to the projection of social relationships that “Concertatio” negotiated, seen through its phenomenology as intellectual process. Firstly, “Concertatio” negotiated and condensed a certain social relation: the commodity, which emphatically emerged and struggled for its domination in the whole social circle against its negation which was formulated by the “paupertas altissima”, expressed by the Franciscans. “Concertatio” constituted the re-composition of this relation and its input to the terms of law and theology, in other words to the terms of “ius” and “usus”.

However, “Concertatio” in its historical development was forced to change its thematic. The result of this change was the turn of “Concertatio's” concern from the themes concerning poverty and property to those about power and political construction. This change occurred at the point in which

the political conflict between pope John XII and emperor Louis IV became part of "Concertatio".

In this point, a reversal can be detected: "Concertatio", which began as an intellectual process unrolled in an abstract level, was upgraded to a real-material process determined by real political struggle in which the both sides involved. Thus, "Concertatio" left its abstract character as intellectual process and re-constituted itself as par excellence authoritative-political process.

This new development had two dimensions: on the one hand, it featured an internal character, which referred to the way by which the Church was constructed as an internal system of power, and on the other hand it referred to the way by which the Church was constructed as an external system of power, related to competitive systems of power. Due to determinative effect of politics –a strategy, which Pope John scribed in 1317 against "imperium", "Concertatio" was promoted through the negotiation of conceptual framework which tends to the construction of power and politics. At this point, on the one hand the demand of transformation of "potestas" to an activity of "diffiniendi" and "statuere" was projected, which claimed the conquering of "imperium's" blank space, and on the other hand, the demand of formulation of a new "Communitas" was projected.

In this context, what makes "Concertatio" exceptional is the fact that it turned its gaze and focused in 14th century's certain social reality. From this point of view "Concertatio" was "nominalistic". In other words, it did not claim the revelation of a total non-temporal truth, but the solution of certain problems, featured in the 14th century's concrete reality: "Concertatio" was seeking the unification of a multi-divided and fragmented world. "Concertatio" aspired and aimed to a different 14th century than the one, which was delivered to us.